

ISSN 2616-6887

ВЕСТНИК
ЕВРАЗИЙСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА

BULLETIN
of the
L.N. GUMILYOV
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР. АЙМАҚТАНУ. ШЫҒЫСТАНУ. ТҮРКІТАНУ сериясы

POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES.
TURKOLOGY Series

Серия **ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ.**
ТЮРКОЛОГИЯ

№ 3 (124)/2018

1995 жылдан бастап шығады

Founded in 1995

Издается с 1995 года

Жылына 4 рет шығады

Published 4 times a year

Выходит 4 раза в год

Астана, 2018

Astana, 2018

Бас редакторы
Ногаева А. М.
PhD д-ры, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары
Бас редактордың орынбасары

Нечаева Е.Л., с.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Әбішева М.М., т.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Редакция алқасы

Абдуали Б.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Абжаппарова Б.Ж.	т.ғ.д. (Қазақстан)
Азмуханова А.М.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Түркия)
Әлібекұлы А.	ф.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Әлиева С.К.	т.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Бирюков С.В.	с.ғ.д., проф. (Ресей)
Габдулина Б.А.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Грегори Глиссон	PhD д-ры, проф. (Германия)
Дәркенов К.Г.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Дронзина Т.	с.ғ.д., проф. (Болгария)
Дүйсембекова М.К.	с.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Жолдыбалина А.С.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Жолдасбекова А.Н.	с.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Звонарева Л.У.	т.ғ.д., проф. (Ресей)
Зимони Иштван	проф. (Венгрия)
Ибраев Ш.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ирфан Шахзад	PhD д-ры (Пакистан)
Каиржанов А.К.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кайыркен Т.З.	т.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кожирова С.Б.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Конкобаев К.	ф.ғ.к., проф. (Қырғыз Республикасы)
Копежанова Д.Е.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Ласлу Марац	PhD д-ры, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехьяр	PhD д-ры (Иран)
Невская И.А.	PhD д-ры (Германия)
Нұрбаев Ж.Е.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Нуртазина Р.А.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Октай Таприсев	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Оспанова А.Н.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Пунит Гаур	PhD д-ры, проф. (Индия)
Пауло Ботта	PhD д-ры, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	PhD д-ры (Қазақстан)
Сейт Али Авджу	PhD д-ры (Түркия)
Сомжүрек Б.Ж.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Тәштемханова Р.М.	т.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хасрет Чомак	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Шаймердинова Н.Г.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сәтпаев к-сі, 2, 408 б.
Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31434)
E-mail: vest_polit@enu.kz

Жауапты хатшы, компьютерде беттеген: Е.А. Изтелеуова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы.

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР, АЙМАҚТАНУ, ШЫҒЫСТАНУ, ТҮРКІТАНУ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БЖҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген. 25.05.18 ж. № 17125-Ж -тіркеу куәлігі

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 25 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31434)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief
Ainur Nogayeva
PhD, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief
Deputy Editor-in-Chief

Yelena Nechayeva, Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Madina Abisheva, Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Bekzhan Abduali	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Bibikhadisha Abzhapparova	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Aiman Azmukhanova	Can. of Historical Sciences (Kazakhstan)
Akzhigit Alibekuly	Can. of Philology, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Saule Aliyeva	Can. of Historical Sciences, Prof (Kazakhstan)
Anar Somuncuoglu	Assoc.Prof. (Turkey)
Sergey Biryukov	Doctor of Political Sciences, Prof.(Russia)
Kurmangali Darkenov	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Tatyana Dronzina	Doctor of Political Sciences, Prof.(Bulgaria)
Maira Dyussebekova	Can. of Political Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Bagysh Gabdulina	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Gregory Glisson	PhD, Prof. (Germany)
Hasret Çomak	PhD, Prof. (Turkey)
Shakir Ibrayev	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Irfan Shahzad	PhD (Pakistan)
Abai Kairzhanov	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Tursynkhan Kaiyrken	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Kadyraly Konkobayev	Can. of Philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Svetlana Kozhirova	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Danagul Kopezhanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
László Marác	PhD, Prof. (Netherlands)
Mandana Tishehyar	PhD in International Studies (Iran)
Irina Nevskaya	PhD (Germany)
Zhaslan Nurbayev	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan),
Roza Nurtazina	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Aigerim Ospanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Oktay Tanrıseven	PhD, Prof. (Turkey)
Punit Gaur	PhD, Prof. (India)
Paulo Botta	PhD, Prof. (Argentina)
Indira Rystina	PhD (Kazakhstan)
Seyit Ali Avcu	PhD (Turkey)
Baubek Somzhurek	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Raihan Tashtemkhanova	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Nurila Shaymerdinova	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Akbota Zholdasbekova	Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Alua Zholdybalina	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Lola Zvonareva	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Russia)
Zimonyi István	Prof. (Hungary)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31434)
E-mail: vest_polit@enu.kz

Responsible secretary, computer layout: Yelena Izteleuova

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES. TURKOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan.

Registration certificate No. 17125-Ж from 25.05.2018

Periodicity: 4 times a year

Circulation: 25 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31434)

© L.N.Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор
Ногаева А.М.
д-р PhD, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора
Зам. главного редактора

Нечаева Е.Л., к.полит.н., проф. (Казахстан)
Абишева М.М., к.ист.н., доцент (Казахстан)

Редакционная коллегия

Абдуали Б.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Абжаппарова Б.Ж.	д.ист.н. (Казахстан)
Азмуханова А.М.	к.ист.н. (Казахстан)
Алибекулы А.	к.ф.н., доцент(Казахстан)
Алиева С.К.	к.ист.н., проф. (Казахстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Турция)
Бирюков С.В.	д.полит.н., проф. (Россия)
Габдулина Б.А.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Грегори Глиссон	д-р PhD, проф. (Германия)
Даркенов К.Г.	к.и.н. (Казахстан)
Дронзина Т.	д.полит.н., проф. (Болгария)
Дюсембекова М.К.	к.полит.н., доцент (Казахстан)
Жолдыбалина А.С.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Жолдасбекова А.Н.	к.полит.н., проф. (Казахстан)
Звонарева Л.У.	д.ист.н., проф. (Россия)
Зимони Иштван	проф. (Венгрия)
Ибраев Ш.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ирфан Шахзад	д-р PhD (Пакистан)
Каиржанов А.К.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Кайыркен Т.З.	д.ист.н., проф. (Казахстан)
Кожирова С.Б.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Конкобаев К.	к.ф.н., проф. (Кыргызстан)
Копежанова Д.Е.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Ласлу Марац	д-р PhD, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехья	д-р PhD (Иран)
Невская И.А.	д-р PhD (Германия)
Нурбаев Ж.Е.	к.и.н. (Казахстан)
Нуртазина Р.А.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Октай Танрисев	д-р PhD, проф. (Турция)
Оспанова А.Н.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Пунит Гаур	д-р PhD, проф. (Индия)
Пауло Ботта	д-р PhD, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	д-р PhD (Казахстан)
Сент Али Авджу	д-р PhD (Турция)
Сомжурек Б.Ж.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Таштемханова Р.М.	д.ист.н., проф. (Казахстан)
Хасрет Чомак	д-р PhD, проф. (Турция)
Шаймердинова Н.Г.	д.ф.н., проф. (Казахстан)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408
Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31434)
E-mail: vest_polit@enu.kz

Ответственный секретарь, компьютерная верстка: Е.А. Изтелеуова

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева.
Серия: ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ. ТЮРКОЛОГИЯ
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан.
Регистрационное свидетельство № 17125-Ж от 25.05.18 г.
Периодичность: 4 раза в год
Тираж: 25 экземпляров
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31434)

МАЗМҰНЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР

<i>Айтмагамбетов Д.Р., Азмуханова А.М.</i> Қазіргі кезеңдегі Қазақстан мен Пәкістанның қарым-қатынасы.....	8
<i>Асхат Г., Жабина Ж.Р.</i> Диаспораның халықаралық қатынастарға ықпалы.....	18
<i>Кәрібек Д.Ж.</i> ТМД елдерінің транспорттық саясаты.....	24
<i>Кенчинбаева Д.Р., Елмурзаева Р.С.</i> Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңес – Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы: қауіпсіздікті қамтамасыз ету сұрақтарында халықаралық қатынастарды құқықтық реттеуде дүниежүзілік тәжірибенің имплементациясы.....	33
<i>Кусаинова А.М., Касымова А.М.</i> Жаһанданудың Үндістанның экономикалық саясатының өзгеруіне әсері.....	41
<i>Ногаева А.М., Айжанова А.Ф.</i> Қазақстан Республикасының дипломатиялық дамуындағы гендерлік аспект: өткені мен келешегі.....	47
<i>Онучко М.Ю., Габдулина Б.А.</i> Мемлекет пен конфессия қатынастары аясындағы ар-ождан бостандығы.....	53

АЙМАҚТАНУ

<i>Мовкебаева Г.А., Бимагамбетова Ж.Т., Оңдаш А.О., Сайлыбаев А.М.</i> Энергетикалық саладағы ЕАЭО елдерінің мүдделері: (жанасу нүктелері) тікелей араласуы және мәселелері.....	60
<i>Рамакруша Прадан</i> Үндістанның Орталық Азия саясатындағы Қытай факторы.....	67
<i>Янгмин Чу, Кожирова С.Б.</i> Корея мен Қазақстанның әлеуметтік интеграциялану мәселесі: шетелдік этностарға (диаспораларға) қатысты саясатқа фокус.....	81

ШЫҒЫСТАНУ

<i>Абжаппарова Б.Ж., Тлеубаева А.А.</i> Жапонияның Солтүстік Кореяға ұстанған саясаты.....	90
--	----

ТҮРКІТАНУ

<i>Алашбаева Ж.Н.</i> Жүсіп Баласағұнның «Құтадғу біліг» шығармасындағы мақал-мәтелдердің әлеуметтік-мәдени сипаттамасы	99
<i>Жалмырза А.А.</i> Түркістан әдебиеті және оның өкілдері.....	106
<i>Шаймердинова Н.Г., Балабекова Н.Р., Адамбаева Г.М.</i> Ұғымдық категорияның зерттелуі мен функциялары.....	115

CONTENTS

POLITICAL SCIENCE

<i>Aitmagambetov D.R., Azmukhanova A.M.</i> Kazakh-Pakistani relations at the present stage.....	8
<i>Askhat G., Zhabina Zh.R.</i> The influence of diasporas on international relations.....	18
<i>Karibek D.</i> Transport policy of the CIS countries.....	24
<i>Kenchinbayeva D.R., Elmurzaeva R.S.</i> CICA-OSCE: implementation of international experience in the legal regulation of international relations in security matters.....	33
<i>Kussainova A.M., Kassymova A.M.</i> Impact of Globalization on Indian Economic Policy Changes.....	41
<i>Nogayeva A., Aizhanova A.</i> Gender aspect in the development of the diplomatic service of the Republic of Kazakhstan: retrospective and perspectives.....	47
<i>Onuchko M.Yu., Gabdulina B.A.</i> Liberty of conscience in the context of the state religious relations.....	53

REGIONAL STUDIES

<i>Movkebayeva G.A., Bimagambetova Z.T., Ongdash A.O., Sailybayev A.M.</i> Interests of the EAEU countries in the energy sphere: points of contact and problems.....	60
<i>Ramakrushna Pradhan</i> China factor in India's Central Asia Policy.....	67
<i>Youngmin Chu, Kozhirova C.B.</i> The Issue on Social Integration of Korea and Kazakhstan: Focus on overseas ethnic(diaspora) policy.....	81

ORIENTAL STUDIES

<i>Abzhapparova B.Zh., Tleubayeva A.A.</i> Japan's policy towards North Korea.....	90
--	----

TURKOLOGY

<i>Alashbayeva J.N.</i> The social and cultural characteristics of proverbs in the works of Zhusup Balasagun «Kutadgu Bilig»	99
<i>Zhalmyrza A.A.</i> Turkestan literature and its representatives.....	106
<i>Shaymerdinova N.G., Balabekova N.R., Adambayeva G.M.</i> Research and conceptual category function	115

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Айтмагамбетов Д.Р., Азмуханова А.М.</i> Казахстанско-пакистанские отношения на современном этапе.....	8
<i>Асхат Г., Жабина Ж.Р.</i> Влияние диаспоры на международные отношения.....	18
<i>Кәрібек Д.Ж.</i> Транспортная политика стран СНГ.....	24
<i>Кенчинбаева Д.Р., Елмурзаева Р.С.</i> СВМДА-ОБСЕ: имплементация мирового опыта правового регулирования международных отношений в вопросах обеспечения безопасности.....	33
<i>Кусаинова А.М., Касымова А.М.</i> Влияние глобализации на изменения в экономической политике Индии.....	41
<i>Ногаева А.М., Айжанова А.Ф.</i> Гендерный аспект в развитии дипломатии Республики Казахстан: ретроспектива и перспективы.....	47
<i>Онучко М.Ю., Габдулина Б.А.</i> Свобода совести в контексте государственно-конфессиональных отношений.....	53

РЕГИОНОВЕДЕНИЕ

<i>Мовкебаева Г.А., Бимагамбетова Ж.Т., Оңдаш А.О., Сайлыбаев А.М.</i> Интересы стран ЕАЭС в энергетической сфере: точки соприкосновения и проблемы.....	60
<i>Рамакруша Прадан</i> Китайский фактор в центрально-азиатской политике Индии.....	67
<i>Янгмин Чу, Кожирова С.Б.</i> Проблема социальной интеграции Кореи и Казахстана: фокус на политику в отношении зарубежных этносов (диаспор).....	81

ВОСТОКОВЕДЕНИЕ

<i>Абжаппарова Б.Ж., Тлеубаева А.А.</i> Политика Японии по отношению Северной Кореи.....	90
--	----

ТЮРКОЛОГИЯ

<i>Алашбаева Ж.Н.</i> Социально культурный характер пословиц и поговорок в произведениях Ж.Баласагуна.....	99
<i>Жалмырза А.А.</i> Туркестанская литература и представители.....	106
<i>Шаймердинова Н.Г., Балабекова Н.Р., Адамбаева Г.М.</i> Исследование и функции понятийной категории.....	115

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы -
Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, № 3 (124)/2018, 115-121pp.
<http://bulpolit.enu.kz/>; E-mail: vest_polit@enu.kz

XFTAP 03.61.91

Н.Г. Шаймердинова¹, Н.Р. Балабекова², Г.М. Адамбаева³

¹*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан*

³*Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар мен инжиниринг университеті, Ақтау, Қазақстан*

(E-mail: nurila1607@mail.ru¹, nakuta@mail.ru², adambayeva.g@mail.ru³)

Ұғымдық категорияның зерттелуі мен функциялары

Аннотация. Қазіргі замандағы өзекті мәселелердің бірі тілді функционалды тұрғыдан зерттеу болып табылады. Функционалды грамматиканың негізі болып табылатын ұғымдық категориялар ойлау санаттары мәселелеріне қызығушылық танытатындардың барлығының назарында болып отыр. Өйткені соңғы кезде тіл білімі ойлау мен ұғым жайлы негізгі ғылымдардың бірі болып саналады. Мақаланың мақсаты ұғымдық категорияның зерттелуін және тіл біліміндегі рөлі мен функциясын анықтау. Міндеті, ұғымдық категорияның функционалды-семантикалық зерттеулердің негізі екенін айқындау. «Ұғымдық категория» терминін тіл біліміне алғаш О. Есперсен енгізген, соңынан И. И. Мещанинов барынша дамытып, ұғымдық категориялардың жүйесін әзірлейді. Сонымен қатар, С.Д. Кацнельсон, В.Н. Ярцева, М.М. Гухман, А.В. Бондарко сынды ғалымдар аталмыш тақырыпты қолға алып, зерттеу жұмыстарын жүргізген. Ұғымдық категория болмыстың адам санасындағы көрінісі. Адам баласының өмір жайлы ұғым-түсініктері ортақ болғандықтан ұғымдық категория да жалпыға бірдей болады. Алайда ол тілге бағынышты емес, керісінше, тіл ұғымдық категорияға негізделеді. Яғни, тілдік категориялар ұғымдық категорияны көрсетеді. Семасиологиялық бағытта грамматикалық категориялар шақ категориясы, жақ категориясы, тәуелдік категориясы, септік категориясы, салыстырмалы шырай категориясы деп аталса, ономасиологиялық бағытта жоғарыдағы категориялар темпоралдық, поссессивтік, персоналдық, компоративтік, локативтік, квалификативтік т.б. аталады. Яғни, бұл бағытта зерттеушінің семантикаға, тілдік бірліктердің мазмұндық жағына мән беретінін байқаймыз.

Түйін сөздер: ұғымдық категория, функционалды-семантикалық зерттеулер, семантика, грамматикалық категория, семасиология, ономасиология.

DOI: 10.32523/2616-6887-2018-124-3-115-121

Кіріспе. Лингвистика тек тіл ғана емес, сонымен қатар тілдік ұғымдар арқылы берілетін ойлау аспектілер жайлы ғылым екені белгілі. Ұғымдық категориялардың элементтерін тек тіл арқылы, тілдік мағыналарды зерттеу және ондағы когнитивтік элементтерді ашу арқылы анықтаймыз. Сондықтан тілдік құрылымдардың ойлау негіздері және олардың өзектілігін арттыру заманауи лингвистикада маңызды әрі даулы мәселелердің бірі ретінде зерттеледі. Функционалды грамматиканың негізі болып табылатын ұғымдық категориялар философтардың, логиктердің, психологтардың, тіл мамандарының, ойлау санаттары мәселелеріне қызығушылық танытатындардың барлығының назарында. Өйткені А.В. Бондарконың сөзімен айтсақ: «тіл білімі ойлау жайлы негізгі ғылымдардың бірі болып бара жатыр» [1, 63 бет].

Мақаланың мақсаты: ұғымдық категорияның анықтамасы мен зерттелуін және тіл біліміндегі рөлі мен функциясын анықтау.

Міндеті:

- ұғымдық категорияның зерттелу тарихын зерделеу;
- ұғымдық категорияның функционалды-семантикалық зерттеулердің негізі екенін айқындау.

Зерттелу тарихы. Ұғымдық категория терминін алғаш тіл біліміне енгізген О. Есперсен [2, 385 бет]. «Грамматика философиясы» еңбегінде О. Есперсен ұғымдық категорияларға

бір тарау арнайды. Оларды жасырын әмбебап категориялар деп: «олардың кейбірі тек тәрізді сыртқы әлем фактілеріне, ал кейбірі ақыл ой жағдайына немесе логикаға жатады. Бұл экстралингвистикалық терминге басқа ортақ атау болмағандықтан, мен оларды сын есіммен ұғымдық деп, зат есіммен ұғым деп атаймын» [3, 55 бет]. Бұл атау олардың жалпы сипаттамасына қарай берілген. «The teaching of grammar» (ауд. «Грамматиканың оқытылуы» (1924) еңбегінде О. Есперсен: «категорияның үш санаты бар: (а) формалды категориялар, (b) синтаксистік категориялар (с) мағына категориялары, біз оларды ұғымдық категориялар деп атаймыз» деген [4].

Ұғымдық категорияны зерттеген Ресей ғалымдары И.И. Мещанинов, С.Д. Кацнельсон, В.Н. Ярцева, М.М. Гухман, А.В. Бондарко сынды ғалымдардың еңбектері өте жоғары бағаланады. Ұғымдық категорияны 17-19 - ғасырлардағы грамматикада философиялық немесе логикалық, 19-20 - ғасырлардағы еңбектерде Г. Пауль сияқты ғалымдар психологиялық, «отологиялық», «тілдік емес», «когнитивтік», «концептуалдық», «семантикалық», «ойлау», «сөйлеу-ойлау» (Кацнельсон) деп те атаған.

И.И. Мещанинов «ұғымдық категория» терминін пайдаланып, ұғымдық категориялардың жүйесін әзірлейді. Логикалық ұғымдық категориялар: субъект, предикат, заттық, атрибутивтік т.б. бастауыш, баяндауыш, есімдер, қимылдар, белгілер мен жағдайдың грамматикалық ұғымын білдіріп, тілде синтаксистік және грамматикалық формаларға ие болады дей келе ғалым, белгілі бір қоғам, тілдегі түсініктер ұғымдық категориялар арқылы беріледі. Бұл ұғымдар тіл арқылы суреттелмейді, тілдің өзінде лексикасы мен грамматикалық құрылымынан көрінеді. Ұғымдық категориялардың да барлығы бірдей аталмыш категорияға жата бермейді. Тек тіл құрылымында тілдік көрініс тапқандары ғана, яғни, лексикалық, морфологиялық немесе синтаксистік жүйеге ие болғандарын ұғымдық категорияға жатқызуға болады. [5, 196 бет]. Мысалы, егер субъект – ұғымдық категория болса, оның грамматикалық ұғымы - бастауыш. Ұғымдық ретінде атрибуттық дегеніміз заттың сипаттауын білдіреді, бірақ тіл жүйесінде сын есім және сан есім арқылы зат есімді грамматикалық тұрғыдан сипаттайды [5, 198 бет]. Осындай анықтама бере отырып И.И. Мещанинов ұғымдық категориялар мәртебесі жөніндегі мынандай пікір айтады: “Олар, ақыр соңында, тілді адамның ойлау жүйесінің жалпы құрылымымен, яғни, логика мен психология категорияларымен де байланыстыратын элемент ретінде қызмет етеді” [6, 15 бет]. И.И. Мещанинов ұғымдық категориялардың екі бағыттылығын көрсетеді: олар бір жағынан әмбебап логикалық және психологиялық категориялар мен заңдарға бағытталып және солар арқылы объективті шындықпен байланысты болса; екінші жағынан тілдік материалға бағытталған және тіл деректерінде көрініс табады. Екіншіден, ұғымдық категориялар логико-психологиялық және тілдік категориялардың арасында аралық жағдайға ие бола отырып, өз мәнінде олардың екеуіне де жатпайды. Ұғымдық категориялардың өзіндік мәртебесі бар. Үшіншіден, ғалымның айтуынша адам санасының «көпқабаттылығы» жөніндегі ой тікелей көрініс тапқан, ондағы әрбір “қабат” көрші «қабаттармен» тікелей байланысты, өзіндік қызметтері болғандықтан салыстырмалы түрде оларға тәуелді емес және бәрімен бірлесе отырып адам менталитетінің біртұтас ғимаратын құрайды.

М.М. Гухман И. И. Мещаниновтың еңбегін жан жақты зерттей келе: «Ұғымдық категория» термині Мещаниновтан бұрын Л. Ельслев пен О. Есперсен еңбектерінде кездеседі, бірақ олар берген анықтамада бұл термин логикалық категорияға теңестіріледі. И. И. Мещаниновтың концепциясында «ұғымдық категория» мазмұны операциялдық бірліктердің иерархиялық жүйесінің компоненті болып табылады. Бұл жүйеге сонымен қатар «грамматикалық ұғым» мен «грамматикалық категория» кіреді. Осы екі модельдің өзара қатынасынан «ұғымдық категория» терминінің мазмұны айқындалады» дейді [7, 6 бет]. Сонымен қатар ғалым ұғымдық категориялардың екі разряды барын, олар 1) лексикада,

2) синтаксис пен морфологияда көрініс табатынын, тек синтаксис пен морфологияда көрінген кезде ғана олар грамматикалық ұғымға айналады дейді [7, 8 бет].

Нәтижелері. Осылайша, ұғымдық категориялар – тіл үшін релевантты, бір жағынан, логико-психологиялық, ал екінші жағынан – тілдің семантикалық категорияларына бағытталған менталды категориялар. Ойлаудың әмбебап заңдарына жанама адам тәжірибесінің нәтижесі бола отырып, олар, өз кезегінде, тілдік жүйенің жалпы жұмыс істеуіне қажетті алғышарт, тілдік семантикалық құрылымдарының негізі болып табылады. Ұғымдық категориялар генетикалық тұрғыда тілдік категориялардың “алдын орайды”, олардың алдында жүреді деуге болады, сонымен бірге, ұғымдық категориялардың гетерогенділігін де ескеру қажет. Сондықтан, егер сандық ұғым категориясы санада қалыптасып, одан кейін тілде ақиқат шынайылық нысандарының сандық параметрлерінің көрінісі нәтижесінде рәсімделсе, ал модальдылық – әсіресе, оның аксиологиялық түрі сияқты ұғымдық категориялар шынайылықтан емес, адам санасының белсенділігіне, оның сыртқы ортамен айтарлықтай күрделі және көп бағытты өзара әрекеттесу қабілетіне байланысты болады.

Сананың дискретті элементтері сияқты ұғымдар ұғымдық категориялар деп аталатын күрделі құрылымдарға топтастырылады. Ойлау құрылымы ұғымдар мұқаммалы мен байланысшы ойлау түзілістерін тудыратын сөйлеу (синтаксистік) механизмдерімен анықталады деген С.Д. Кацнельсон сандық ұғымдарды дискретті және дискретті емес деп топтастырады. Дискретті элементтерге әлемде көптеп кездесетін заттар, мысалы: таулар, көлдер, өзендер, теңіздер жатса, дискретті емес элементтерге сыңары жоқ, яғни жер, ай, плутон сияқты жалғыз заттар жатады [8, 449 бет]. Ұғымдық категорияларды зерттеу салғастырмалы немесе салыстырмалы типология аясында айрықша маңызға ие. Тілдер туыстық жақындығына қарамастан салыстырылады. Олардағы ұқсас және ұқсас емес құбылыстарды, яғни, ономаксиологиялық қырынан семантикалық сипатқа ие құбылыстарды анықтау өзекті мәселе ретінде ұсынылады.

Ұғымдық категориялар жалпы сипаттағы ұғымдық элементтерге ие болғандықтан, сөздердің өте ауқымды сыныбын қамтиды. О. Есперсеннің грамматикалық концепциясын сипаттай отырып, Ю. А. Левицкий мен Н. В. Боронникова: «белгілі бір тілдің құрылымын анықтайтын грамматикалық категориялардан бөлек, тәуелсіз тілдік емес категорияларды кездестіреміз» дейді [9, 30 бет]. А.В. Бондарко семантикада екі деңгейді, яғни ұғымдық мазмұндағы категория және тілдік мазмұндағы категорияны ажырату керектігін айтады. Тілдік мазмұнға сөздің лексикалық мағынасы, сөзжасамдық мағынасы, лексико-грамматикалық разрядтық, сөз табындағы, грамматикалық форма мен конструкциялық, морфологиялық және синтаксистік мағынасы жатады. Тілдік мазмұнды ұғымдық мазмұнсыз елестету мүмкін емес. Екеуі бірге, қатар жүреді. Сонда ұғымдық мазмұнды бөліп қарауға «тілдік бірліктері (тілдік мазмұн) бойынша әр түрлі, алайда бір ұғымдық инвариантқа ие айтылымдардың» болуы себеп болған [1, 58 бет]. Яғни, жасалу жолы бойынша, түрлі болғанымен, мағынасы, мазмұны жағынан ұқсас айтылымдар. Сондай ақ, ғалым нақты ұғымдық (логикалық, ойлау) категориялар мен солар арқылы белгіленетін функционалды-семантикалық өрістер сияқты екіжақты тілдік бірліктердің арасын ашып алуды қажет деп есептейді. Бұл өрістерге белгілі бір тілдің интерпретациясындағы семантикалық элементтер және сондай-ақ дәл осы тілдің болмысы тұрғысының нақты элементтері кіреді. Содан осы өрістерді үстіртін деңгейдегі бірліктер ретінде түсіндіреді, алайда, бұл тереңдік деңгеймен байланыс жоқтығын білдірмейді.

Ұғымдық категориялар өздері нақты тілдік ерекшелігі жоқ ортақ мәндегі нұсқа ретінде жүзеге асатын терең семантикаға қатысты алғанда да, белгілі бір тілдің немесе тілдер тобын басқа тілдерден айрықшалап тұратын өзіндік ерекшелігін құрайтын үстіртін семантикаға қатысты алғанда да функционалды белсенді рөл атқарады [10, 12-13 беттер]. Тағы бір еңбегінде А.В. Бондарко ұғымдық категорияларды да жіктеу

қажеттілігі туралы ойға келеді. Ғалым олардың екі түрін бөліп көрсетеді: облигаторлық және әмбебап болып табылатын негізі ұғымдық категориялар және негізгі емес – факультативтік және әмбебап емес категориялар [11, 78 бет]. Семантикалық және ұғымдық категорияларды осылай бөлу, зерттеу нысанының мұқият талдануы мен ғалымның адамға тікелей сезімдік қабылдаумен берілмеген мазмұндар арасындағы жүйелі қарым-қатынастардың бүкіл күрделілігі мен жан-жақтылығын жете түсінгенін көрсетеді.

Н.А. Кобрин тілдік формалар мен ұғымдық категориялардың ара қатысының біркәнді еместігіне назар аударады. Бұл сәйкесу тілдің түріне өте тәуелді. Синтетикалық тілдерде ұғымдық категория мен сөйлеу формасы беку түріне сәйкес келеді: бір ұғым – бір немесе бірнеше форма. Оқшау үлгідегі тілдердегі сәйкестік басқаша: бірнеше ұғым – бір тілдік форма. Ұғымдық жоспар мен тіл көрінісінің жоспары ара қатысының сәйкессіздігі тілдің түрі анықталған жағдайда функционалды мәні бар немесе тілдердің айырмасы ұғымдық категориялар мен сөйлеу формаларының әрқилы сәйкестігіне әкеледі [12, 43-44 беттер].

Н.А. Кобринаның көзқарасы бойынша, семантикалық мазмұн ұғымдық категориялар мазмұнынан айтарлықтай алшақ емес және кей жағдайларда «ұғымдық мазмұнның баламасы ретінде қарастырыла алады. Алайда, семантиканың ұғымдық категориялардан гөрі аясы тар, нақтырақ және ұғымдық категорияда семантикалық тұрғыда айқын көрініс таппайтын экспрессивтілік, эмоционалдылық, бағалауыштық пен модальдылықтың кейбір түрлері бар» [12, 45 бет]. Құрылымдық (сентенционалды және фразалық) деңгейде құрылымның құрамды элементтері болып табылатын ұғымдық категория-конструктілер ерекшеленеді. Бұл ұғымдық категориялар тілдік деңгейде сөйлем мүшелері ретінде баса көрсетіледі. Барлық ұғымдық категориялар тілдің түрлі аспектілері мен деңгейлеріне бағдарланған және сатылы жүйені қалыптастырады. Ұғымдық категориялар бүкіл тіл жүйесінің дұрыс жұмыс істеуі үшін қажетті шарт болып табылады. Тілдің деңгейлік және аспектілі ұйымдастырылуы бар, әр деңгей мен аспектінің ұғымдық салаға қатысы әрқалай. Фонетикалық деңгейдің бірлік саны мен ауқымы артикуляциялық аппараттың мүмкіндіктерімен анықталып, жалпы алғанда ұғымдық сала бірліктеріне сәйкес келмейтін болса, тілдің лексикалық жүйесінің бірліктері ұғымдар қорымен үнемі сәйкесіп отырады.

Қорытынды. Ұғымдық категория болмыстың адам санасындағы көрінісі. Адам атаулының өмір жайлы ұғым-түсініктерінің ортақ екенін ескерсек, ұғымдық категория да жалпыға бірдей болады. Ол тілге бағынышты емес, керісінше, тіл ұғымдық категорияға негізделеді. Яғни, тілдік категориялар ұғымдық категорияны көрсетеді. Мысалы уақыт жайлы түсінік уақыт (темпоралдылық), таксис, аспектуалдық, сан есім, локалдылық сындық категориялар арқылы көрінеді. «Қазақ тілінде объективті уақыт «уақыт», «заман», «кезең» деп аталады, ал тілде бұл ұғымдар «шақ» лексемасымен беріледі, сондықтан тілдік уақыт «осы шақ, «өткен шақ», «келер шақ» деп аталады» [13, 31 бет]. Қазақ халқы тілдік уақыт пен объективті уақытты бөліп қараған.

Формалды семасиологиялық аспекте грамматикалық категориялар шақ категориясы, жақ категориясы, тәуелдік категориясы, септік категориясы, салыстырмалы шырай категориясы деп аталса, мазмұндопық ақиқатты білдіретін тілдік бірліктердің ұғымдық семантикалық сипаттамасын ескере келе жоғарыдағы категориялар темпоралдық, поссессивтік, персоналдық, компоративтік локативтік, квалификативтік т.б. аталады. Латын терминдерін пайдалану зерттеушінің назарын семантикаға, тілдік бірліктердің мазмұндық жағына мән беруі керектігінің тағы бір дәлелі.

Әдебиеттер тізімі

1. Бондарко А.В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. - Л.: Наука, 1983. – 208 с.

2. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: «Совесткая энциклопедия», 1990. – 684 с.
3. Есперсен О. Философия грамматики. – М.: Иностр. лит., 1958.-55с.
4. Самарин Д.А. Понятийные категории Отто Есперсена в истории лингвистической науки [Электрон. ресурс]. – 2017. – URL: <http://cyberleninka.ru> (дата обращения: 01.08.2018)
5. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи.- Л.: Наука, 1945. - 321 с.
6. Мещанинов И.И. Новое учение о языке на современном этапе развития// Русский язык в школе. - 1948. - № 6.- С.10-17.
7. Гухман М.М. Понятийные категории, языковые универсалии и типология // Вопросы языкознания. - 1985. - №3. – С. 3-11.
8. Кацнельсон С.Д. Категории языка и мышления. Из научного наследия. -М.: Языки славянской культуры, 2001.– 864 с.
9. Левицкий Ю. А., Боронникова Н. В. История лингвистических учений. - М.: Директ-Медиа, 2013. - 525 с.
10. Бондарко А.В. О некоторых аспектах функционального анализа грамматических явлений Функциональный анализ грамматических категорий. - Л.: ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1985. –145 с.
11. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий. - Л.: Наука, Лен. отд-ие, 1976. – 255 с.
12. Кобрина Н.А. Понятийные категории и их реализация в языке // Понятийные категории и их языковая реализация. Межвузовский сб. научных трудов, Ленинград, 1989. – Ленинград, 1989. - С. 40-49.
13. Шаймердинова Н.Г. Средства выражения времени в русском и казахском языках (функциональный аспект). – А.:ЕНУ, 2002. – 140 с.

Н.Г.Шаймердинова¹, Н.Р. Балабекова², Г.М.Адамбаева³

¹*Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан*

³*Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга имени Ш.Есенова, Актау, Казахстан*

Исследование и функции понятийной категории

Аннотация. Одной из актуальных проблем является исследование языка в функциональном аспекте. Понятийная категория, которая является основой функционально-семантических исследований, в настоящее время привлекает внимание всех, кого интересует мышление человека. Ибо в последнее время языкознание является одной из основных наук мышлений и понятий. Целью статьи является определение и исследование понятийных категорий, также их роль и функции в языкознании. Задачи: раскрыть понятийную категорию как базу функционально-семантических исследований. Термин «понятийная категория» впервые введен в языкознание О.Есперсеном, впоследствии И.И. Мещанинов развил и разработал систему «понятийных категорий». Также такие ученые как С.Д. Кацнельсон, В.Н. Ярцева, М.М. Гухман, А.В. Бондарко занимались данной проблемой и проводили исследовательские работы. Понятийная категория - это отражение бытия в человеческом сознании. Так как понятие и взгляды людей к жизни похожи, понятийная категория для всех одинакова. Однако она не зависит от языка, напротив язык основывается на понятийных категориях. Если в семасиологическом аспекте грамматические категории называются категорией лица, категорией принадлежности, категорией падежа и категорией сравнительной степени, то в ономазиологическом аспекте вышеуказанные категории называются темпоральными, персональными, поссессивными, компоративными и т.д. Можно заметить, что в последнем случае исследователь обращает внимание на семантику и содержательную сторону языковых единиц.

Ключевые слова: понятийная категория, функционально-семантические исследования, семантика, грамматические категории, семасиология, ономазиология.

N.G. Shaymerdinova¹, N.R. Balabekova², G.M. Adambayeva³

^{1,2} *L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

³ *Caspian State University of Technologies and Engineering named after Sh. Esenov, Aktau, Kazakhstan*

Research and conceptual category function

Abstract. One of the topical problems is the study of language in a functional aspect. The conceptual category which is the basis of functional-semantic research now attracts the attention of all who are interested in human thinking. For lately linguistics is one of the basic sciences of thinking and concepts. The purpose of the article is to define and study conceptual categories, as well as their role and functions in linguistics. Objectives: to expose the conceptual category as a basis for functional-semantic research. The term “conceptual category” was first introduced into linguistics by O. Espersen, then I.I. Meshchaninov developed a system of “conceptual categories”. Also, such scientists as S.D. Katznelson, V.N. Yartseva, M.M. Gukhman, A.V. Bondarko dealt with this problem and carried out research work. Conceptual category is the reflection of being in human consciousness. Since the concept and views of people to life are similar, the conceptual category is one and the same. However, it does not depend on language, on the contrary language is based on conceptual categories. If in the semasiological aspect the grammatical category is referred to as the category of a person, the category of belonging, the category of case and the category of comparative degree, then in the onomasiological aspect the above categories are called temporal, personal, obsessive, comparative, etc. It can be noted that in the latter case the researcher pays attention to semantics and the content side of linguistic units.

Key words: conceptual category, functional-semantic research, semantics, grammatical categories, semasiology, onomasiology.

References

1. Bondarko A.V. Principy funkcional'noj grammatiki i voprosy aspektologii [Principles of functional grammar and questions of aspectology] (Science, Leningrad, 1983).
2. Lingvisticheskij jenciklopedicheskij slovar' [Linguistic encyclopedic dictionary] (Sovetskaya Encyclopedia, Moscow, 1990).
3. Espersen O. Filosofija grammatiki [Philosophy of grammar] (Inostr. lit., Moscow, 1958).
4. Samarin D.A. Ponjatijnye kategorii Otto Espersena v istorii lingvisticheskoy nauki [Conceptual categories of Otto Espersen in the history of linguistic science] Available at: <http://cyberleninka.ru> (accessed: 01.08.2018).
5. Meshchaninov I.I. Chleny predlozhenija i chasti rechi [Members of the sentence and parts of speech] (Science, Leningrad, 1945).
6. Meshchaninov I.I. Novoe uchenie o jazyke na sovremennom jetape razvitija [New doctrine of language at the present stage of development], *Russkij jazyk v shkole* [Russian language at school], **6**, 10-17 (1948).
7. Gukhman M.M. Ponjatijnye kategorii, jazykovye universalii i tipologija [Conceptual categories, linguistic universals and typology]. *Voprosy jazykoznanija* [Questions of linguistics], **3**, 3-11 (1985).
8. Katznelson S.D. Kategorii jazyka i myshlenija. Iz nauchnogo nasledija [Category of language and thinking. From the scientific heritage]. (Languages of Slavic Culture, Moscow, 2001).
9. Levitsky Yu. A., Boronnikova N.V. Istorija lingvisticheskikh uchenij [History of linguistic teachings]. (Direct-Media, Moscow, 2013).
10. Bondarko A.V. O nekotoryh aspektah funkcional'nogo analiza grammaticheskikh javlenij [On some aspects of functional analysis of grammatical phenomena]. *Funkcional'nyj analiz grammaticheskikh kategorij* [Functional analysis of grammatical categories]. (Science, Len.Det., Leningrad, 1985).
11. Bondarko A.V. Teorija morfologicheskikh kategorij [Theory of morphological categories]. (Science, Leningrad, 1976).

12. Kobrina N.A. Ponjatijnye kategorii i ih realizacija v jazyke [Conceptual categories and their implementation in the language]. Ponjatijnye kategorii i ih jazykovaja realizacija [Conceptual categories and their language implementation]. Mezhvuzovskij sb. nauchnyh trudov [Intercollegiate collection scientific works]. Leningrad, 1989, pp. 40-49.

13. Shaimerdinova N.G. Sredstva vyrazhenija vremeni v russkom i kazahskom jazykah (funkcional'nyj aspekt) [Means of expressing time in Russian and Kazakh languages (functional aspect)]. (ENU, Astana, 2002).

Авторлар жайлы мәліметтер:

Шәймердинова Н.Ф. – түркітану кафедрасының профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан.

Балабекова Н. Р. – түркітану кафедрасының докторанты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көшесі 2, Астана, Қазақстан.

Адамбаева Г.М. – тілдік пәндер кафедрасының доценті, Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар мен инжиниринг университеті, 32-шағын аудан, Актау, Қазақстан.

Shaymerdinova N.G. – Doctor of Philology, Professor of Turkology Department, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan.

Balabekova N.R. – doctorate student of the chair of Turkology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satbaev street 2, Astana, Kazakhstan.

Adambaeva G.M. - Associate Professor of the Department of Language Objects, Caspian State University of Technologies and Engineering named after Sh. Esenov, Aktau, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Саяси ғылымдар. Аймақтану. Шығыстану. Түркітану сериясы»
журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журнал мақсаты. Саяси ғылымдар, аймақтану, шығыстану, түркітану салалары бойынша мұқият тексеруден өткен ғылыми құндылығы бар мақалалар жариялау.

2. Журналда мақала жариялаушы автор мақаланың қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және vest_polit@enu.kz электрондық поштасына Word форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар *қазақ, орыс, ағылшын, араб, түрік* тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді. Сонымен қатар мақала мәтінін плагиат жүйесінде тексеруге келісімін білдіреді.

4. Мақаланың көлемі 18 беттен аспауға тиіс (6 беттен бастап).

Мақаланың құрылымы

5. XFTAP <http://grnti.ru/> - *бірінші жолдың сол жақтауында;*

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс жасайтын болса, онда әр автор мен оның жұмыс мекемесі қасында бірдей белгі қойылу керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында;

Аннотация (100-200 сөз; мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет).

Түйін сөздер (6-8 сөз не сөз тіркесі). Түйін сөздер мақала мазмұнын көрсетіп, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-іздігіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – *жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.*

Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын, сканерден өтпеген болуы керек.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсіндірілуі берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтемелер тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің номерленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіліде: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1] арқылы, екінші сілтеме [2] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Кітапқа жасалатын сілтемелерде қолданылған беттері де

көрсетілуі керек (мысалы, [1, 45 бет]). Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпейтін басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгілерін журнал bulpolit.edu.kz сайтындағы **мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз**).

6. Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса), орыс және ағылшын тілінде (егер мақала түрік немесе араб тілінде жазылса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның қайтарылуы оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) өңдеп қайта, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі қажет. Рецензент жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

Пікірі мақұлданған мақалаларды редколлегия алқасына талқылап, басуға келіседі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылы 4500 тенге – Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ қызметкерлері үшін және 5500 тенге басқа ұйым қызметкерлеріне.

Рекзивизиттер:

Цеснабанк: КБЕ16

БИН 010140003594

РНН 031400075610

ИИК KZ 91998

ВТВ 0000003104

TSES KZ KA

IBAN KZ91998ВТВ0000003104

Provision on Articles submitted to the Journal
“Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Political Science. Regional studies. Oriental studies. Turkology Series”

1. Purpose of the journal. Publication of carefully selected original scientific works and book reviews in the fields of political science, regional studies, oriental studies, turkology.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail vest_polit@enu.kz in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: *Kazakh, Russian, English, Turkish, Arabic.*

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations and also he/she agrees to check the uniqueness of the article text.

4. The volume of the article should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. Structure of the article (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - *first line, left*

Initials and Surname of the author (s) - *center alignment, italics*

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - *center alignment, italics*

Author's e-mail (s)- *in brackets, italics*

Article title - *center alignment, bold*

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - *line spacing - 1, indent of the “red line” -1.25 cm, alignment in width.*

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

All **abbreviations**, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on **the financial support** of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see on the journal web-site bulpolit.enu.kz).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language), in Russian and English (if the article is in Turkish or Arabic language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be **carefully verified**. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

Tsesnabank: КБЕ16

БИН 010140003594

РНН 031400075610

ИИК KZ 91998

ВТБ 0000003104

TSES KZ KA

IBAN KZ91998BTB0000003104

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Политические науки. Регионоведение. Востоковедение. Тюркология»

1. **Цель журнала.** Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ и обзоров книг по направлениям политические науки, международные отношения, востоковедение, регионоведение, тюркология.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_polit@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: казахский, русский, английский, турецкий, арабский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций, а также дает согласие на проверку уникальности текста статьи.

4. Объем статьи не должен превышать 18 страниц (от 6 страниц).

5. **Схема построения статьи** (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

МРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – *межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.*

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными.

Все **аббревиатуры и сокращения**, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1], вторая - [2] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 стр.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. на сайте журнала bulpolit.enu.kz в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке), на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке), на русском и английском (если статья оформлена на турецком или арабском языках).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ им. Л.Н. Гумилева – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

Цеснабанк: КБЕ16

БИН 010140003594

РНН 031400075610

ИИК KZ 91998

ВТВ 0000003104

TSES KZ KA

IBAN KZ91998ВТВ0000003104